

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Кафедра економіки, обліку та оподаткування

Паланюк Владислав Анатолійович
Особливості обліку, звітності, аналізу та оподаткування
суб'єктів малого підприємництва

Спеціальність 071- Облік і оподаткування
Освітньо-професійна програма –Облік і оподаткування

Кваліфікаційна робота

Виконав : студент групи
ОПДвнм-21
В.А, Паланюк

Кваліфікаційна робота допущено
до захисту

_____ 20 __ р.
Завідувач кафедри
_____ **В.М. Пилявець**

ВІННИЦЯ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ, ЗВІТНОСТІ, АНАЛІЗУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ.....	6
1.1. Значення малого підприємництва в аграрному секторі для економіки країни.....	6
1.2. Нормативно-правова база обліку, звітності, аналізу та оподаткування суб'єктів малого підприємництва в сільському господарстві.....	12
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ, ЗВІТНОСТІ ТА ОПОДАТКУВАННЯ У ФЕРМЕРСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ «КРИНИЦЯ».....	20
2.1. Організаційно – економічна характеристика фермерського господарства	20
2.2 Організаційні та методичні аспекти обліку в діяльності фермерського господарства.....	25
2.3 Звітність фермерського господарства.....	33
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ У ФЕРМЕРСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ «КРИНИЦЯ».....	36
3.1. Аналіз фінансово-економічної діяльності фермерського господарства та оцінка перспектив розвитку.....	36
3.2. Напрями удосконалення податкової політики щодо малих підприємств.....	43
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах сучасного розвитку економіки України важливе значення має діяльність суб'єктів малого підприємництва, зокрема фермерських господарств, які відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, зайнятості населення та розвитку сільських територій. Ефективне функціонування малих підприємств значною мірою залежить від правильної організації обліку, звітності, аналізу та системи оподаткування, що є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень і підвищення фінансової стабільності.

В умовах постійних змін податкового та бухгалтерського законодавства виникає необхідність дослідження особливостей ведення бухгалтерського обліку та складання звітності саме малими підприємствами, з урахуванням їх специфіки діяльності, обсягів виробництва та ресурсного потенціалу. Особливо актуальним є вивчення цього питання на прикладі фермерських господарств, оскільки вони поєднують виробничу, фінансову та соціальну функції, а отже, потребують гнучких підходів до ведення обліку та оподаткування.

Отже, тема дослідження є актуальною, оскільки її результати сприятимуть удосконаленню облікової політики, підвищенню прозорості фінансової звітності та ефективності управління фінансовими ресурсами малих підприємств у сільському господарстві.

Дослідженню питання обліку, звітності, аналізу та оподаткування фермерських господарств присвячено наукові праці таких провідних економістів, як: Л.Л. Мельник, В.М. Жук, Н.Г. Здирко, Г.Г. О.С. Кривоконь, Я.І. Костецький, М.Ф. Кропивко П.М. Макаренко, Л.Ю. Мельник, М.Й. Малік та багатьох інших. Водночас окремі питання організації обліку, звітності, оподаткування та його аналітичного забезпечення фермерського господарств досліджено недостатньо.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження діючої системи обліку, звітності, аналізу та оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Для досягнення мети в магістерській роботі визначено такі **завдання**:

- розглянути значення малого підприємництва в аграрному секторі для економіки країни;

- оцінити законодавче та методичне забезпечення обліку, звітності, аналізу та оподаткування суб'єктів малого підприємництва в сільському господарстві

- оцінити стан бухгалтерського обліку в діяльності фермерського господарства як суб'єкта малого підприємництва

- використовуючи дані фінансової звітності господарства провести аналіз його господарської діяльності, сформулювати узагальнення з огляду його фінансових результатів та рентабельності;

- розробити та запропонувати рекомендації по удосконаленню організації фінансового і господарського обліку фермерських господарств.

- розглянути, напрями удосконалення податкової політики щодо малих підприємств сільського господарства

Об'єктом дослідження є система обліку аналізу та оподаткування на фермерському господарстві «Криниця».

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи виступають методологічні, організаційні та практичні питання обліку, аналізу та оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання явищ і процесів. Керуючись економіко-статистичним і розрахунково-конструктивним методами, досліджено динаміку основних показників господарської діяльності фермерських господарств. Із застосуванням табличного і графічного методів результати проведеного дослідження, теоретичні та практичні узагальнення представлено наочно.

Інформаційною базою випускної кваліфікаційної роботи є наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних учених з проблем розвитку бухгалтерського обліку та звітності у малих підприємствах; чинні законодавчі та нормативно-правові документи України, офіційні матеріали органів законодавчої та виконавчої влади, статистичні матеріали; дані бухгалтерського обліку, фінансової, статистичної звітності ФГ «Криниця» електронні інформаційні Інтернет-ресурси та довідкові видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення організаційно-аналітичного забезпечення бухгалтерського обліку та формування звітності фермерських господарств.

Практичне значення одержаних результатів. Застосування на практиці запропонованих автором рекомендацій сприятиме вдосконаленню організаційно-методичного забезпечення бухгалтерського обліку і формування звітності та оподаткування фермерських господарств.

Апробація результатів випускної кваліфікаційної роботи. Результати дослідження апробовано на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку науки, економіки та соціуму в умовах війни та повоєнного відновлення» (м. Вінниця 16-17 жовтня 2025 року)

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 45 сторінках друкованого тексту, 13 таблиць, 3 рисунків та додатки. Список літературних джерел налічує 45 найменувань

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ, ЗВІТНОСТІ, АНАЛІЗУ
ТА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В
АГРАНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

1.1. Значення малого підприємництва в аграрному секторі для економіки країни.

Аграрна сфера займає особливе місце у структурі ринкової економіки. Це проявляється у яскраво вираженій специфіці умов господарювання у ринковій економіці. Ця специфіка надає вплив на підприємництво у аграрній сфері. Малий бізнес у агропромислової сфера є складовою всього підприємництва та має певну специфіку, особливості та ознаки, пов'язані з особливостями самого сільського господарства

Мале підприємництво в аграрному секторі є важливим елементом економічної системи України, що забезпечує розвиток сільських територій, створення робочих місць і продовольчу безпеку держави. Під малим підприємництвом розуміють діяльність суб'єктів господарювання з невеликою кількістю працівників, обмеженими обсягами виробництва та доходів, які функціонують на засадах самофінансування, ініціативи та господарської самостійності.[21,с.35]

Мале підприємництво відіграє важливу роль у розвитку економіки, маючи високу економічну значущість, так у агросфері малі підприємства виступають не лише виробниками сільськогосподарської продукції, але й споживачами необхідних ресурсів, зокрема техніки, матеріалів та послуг, активно беручи участь у процесах виробництва, розподілу та обміну. Завдяки цьому вони здійснюють помітний внесок у створення та примноження національного багатства. Водночас діяльність малих підприємств сприяє розвитку конкурентного середовища, що є важливою умовою ефективного функціонування ринкової економіки. [41,с.70]

У сільському господарстві малі підприємства представлені переважно фермерськими господарствами, приватними аграрними підприємствами, кооперативами та фізичними особами-підприємцями. Їх діяльність базується на ефективному використанні земельних ресурсів, праці членів родини та місцевих трудових резервів.

Значення малого підприємництва в даний час в аграрному секторі полягає у здійсненні наступних функцій (Таблиця 1.1)

Таблиця 1.1.

Функції малого підприємництва в аграрному секторі

Економічні	Соціальні	Екологічні	Фіскальна функція
<ul style="list-style-type: none"> - Виробництво продукції та надання послуг. - Джерело основних та додаткових доходів. - Забезпечення сільського населення продуктами харчування. - Забезпечення різноманіття сільгосппродукції, виробництво специфічної продукції в малих обсягах - Забезпечення поєднання міжгалузевих зв'язків. - Можливість кооперації та інтеграції з АПК 	<ul style="list-style-type: none"> - Забезпечення зайнятості та підтримки доходів сільського населення. - Забезпечення сталого розвитку сільських територій - Збереження сільського способу життя, сільських традицій, агрокультурного сегменту і країни. - Передача виробничого та соціального досвіду 	<ul style="list-style-type: none"> - Збереження різноманітності природного генофонду, підвищення родючості ґрунтів. - Збереження унікальності агроландшафтів, флори та фауни, забезпечення їх безпеки, поліпшення екології в сільській місцевості. - Виробництво екологічно чистої продукції. 	<ul style="list-style-type: none"> - Участь у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів

Потенціал малого підприємств у загальнодержавних показниках економіки України станом на 2022 рік представлено в табл. 1.2 показує, що у період з 2010 по 2023 рік спостерігається загальне скорочення кількості суб'єктів господарювання в Україні з 2,48 млн у 2010 р. до 1,31 млн у 2023 р., тобто майже вдвічі, це свідчить про зниження ділової активності, вплив кризових явищ, військових дій та структурних змін в економіці з 2022 року,

але. загальну тенденцію скорочення, малі підприємства сільського господарства демонструють відносну стабільність своєї частки у загальній кількості суб'єктів господарювання, у 2010 р. їх питома вага становила 1,9 %, у 2023 р. - 2,17 %, що вказує на збереження ролі аграрного сектору як одного з найбільш стійких сегментів малого бізнесу

Таблиця 1.2

Частка малих підприємств сільського господарства в економічному потенціалі України за 2010- 2023 роки.[50]

Показник	2010 р.	2015 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Всі суб'єкти господарювання ,од	2484895	1999186	1914251	1966078	1489091	1310737
Малі підприємства с.г. -усього, од	47213	44182	47282	45613	31122	28443
% загальної кількості малих підпр.	1,90	2,21	2,47	2,32	2,09	2,17
Кількість занят. прац - всього ,тис. осіб	17651,2	17541	16643	16884,2	15771,2	13184,2
Малі підприємства с.г. -усього, тис. осіб	263	248,1	255,4	269,3	222,2	198,4
% загальної кількості суб'єктів	1,49	1,41	1,53	1,59	1,41	1,50
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) - всього млн. грн	904841,3	3609770,3	7517729,2	9889548	8078457	9156604
Малі підприємства с.г. -усього, млн.грн	26273,5	127521,2	284423,3	354121,1	259386,6	224158,1
% до загальної кількості суб'єктів	2,90	3,53	3,78	3,58	3,21	2,45

.За кількістю зайнятих працівників на малих сільськогосподарських підприємствах спостерігається зменшення з 263 тис. осіб у 2010 р. до 198,4 тис. осіб у 2023 р.. Частка зайнятих у цих підприємствах у загальній кількості працюючих суб'єктів залишається близькою до 1,5 %, що свідчить про їхню обмежену, але стабільну роль у забезпеченні зайнятості сільського населення.

Позитивною є тенденція зростання обсягів реалізованої продукції малих агропідприємств, проте їх частка у загальному обсязі реалізованої продукції знизилась із 2,9 % у 2010 р. до 2,45 % у 2023 р., що свідчить про випереджаюче зростання великих і середніх підприємств порівняно з малими.

Таблиця 1.3

Основні показники малого підприємництва за 2010 – 2023 роки [50]

Показник	2010 р.	2015 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Всі суб'єкти малого підприємництва ,од	76863	76720	71195	68659	51555	46882
Малі підприємства сільського господарства-усього, од	47213	44182	47282	45613	31122	28443
% до загальної кількості суб'єктів малого підприємництва	61,4	57,6	66,4	66,4	60,4	60,7
Кількість зайнятих працівників в малих підприємствах, тис. осіб	1958,6	3838,7	1234,1	4287,1	3522,4	2874,3
Малі підприємства сільського господарства-усього, тис. осіб	263	248,1	255,4	269,3	222,2	198,4
% до загальної кількості суб'єктів	13,4	6,5	20,7	6,3	6,3	6,9
Витрати на персонал малих підприємств-усього, млн. грн.	112142,3	161847	360077,3	431797,5	364267,7	442501,3
Малі підприємства сільського господарства-усього, млн. грн	4212,3	6649,6	14258,3	21209,4	22234,2	30142,1
% до загальної кількості суб'єктів	3,8	4,1	4,0	4,9	6,1	6,8
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) малими підприємствами млн. грн	779197,8	1318974	3051233	3917594	2156995	2988487
Малі підприємства сільського господарства-усього, млн.грн	26273,5	127521,2	284423,3	354121,1	259386,6	224158,1
% до загальної кількості суб'єктів	3,4	9,7	9,3	9,0	12,0	7,5
Чистий прибуток (збиток) малих підприємств[], млн. грн.	-19661,4	-118194	-25529,4	162021,7	-93114,5	-101235
Малі підприємства сільського господарства-усього, млн.грн	2240,4	34095,9	32619,7	88146	28199,7	18482,3
% підприємств які отримали прибуток	65,5	88,2	82,6	88	78,3	84,1

Дослідження внеску малих підприємств сільського господарства в економіку країни дозволило зробити наступні висновки. Упродовж 2010–2023

рр. кількість усіх суб'єктів малого підприємництва зменшилась із 76,9 тис. до 46,9 тис. одиниць, що свідчить про скорочення малого бізнесу на 39 %, в той же час кількість малих підприємств сільського господарства знизилась з 47,2 тис. у 2010 р. до 28,4 тис. у 2023 р., тобто майже на 40 %, попри це, їх частка залишається стабільно високою 60 % усіх малих підприємств, що свідчить про домінування аграрного сектору в структурі малого бізнесу України. Тобто сільське господарство є провідною сферою малого підприємництва, навіть попри загальну тенденцію до скорочення кількості суб'єктів. На малих сільськогосподарських підприємствах чисельність зайнятих зменшилася з 263 тис. у 2010 р. до 198,4 тис. у 2023 р., що відповідає 6–7 % від загальної зайнятості у малому бізнесі., тобто роль у збереженні зайнятості на селі залишається значною, особливо в умовах скорочення великих сільгоспвиробників.

Обсяги реалізованої продукції малими підприємствами України загалом зросли з 779,2 млрд грн у 2010 р. до 2,99 трлн грн у 2023 р., а в аграрному секторі з 26,3 млрд грн до 224,2 млрд грн., тобто аграрні малі підприємства є стійким джерелом виробництва товарної продукції, особливо в кризові роки, коли інші галузі демонструють спад.

Фінансові показники свідчать про нестабільність у секторі малого бізнесу загалом, з чергуванням збиткових і прибуткових періодів. Малі агропідприємства у більшості років залишалися прибутковими: Частка прибуткових підприємств у сільському господарстві становила 65–88 %, що перевищує середній показник по малому бізнесу. Тобто фермерські та інші малі агропідприємства мають вищу фінансову стійкість порівняно з малим бізнесом у цілому, завдяки стабільному попиту на продовольчу продукцію.

Ці висновки узгоджуються з сучасними науковими дослідженнями, які акцентують увагу на зростаючій ролі малих і підприємств в аграрному секторі багатьох країн. Малі підприємства відзначаються вищою гнучкістю, інноваційністю та здатністю швидко адаптуватися до змін ринкової

кон'юнктури. Їхній внесок у забезпечення продовольчої безпеки та розвиток сільських територій є надзвичайно важливим [32, с. 35].

Разом з тим необхідно відмітити, що більшість малих підприємств у вітчизняному сільському господарстві низько ефективна, що пояснюється наступними причинами:

Організаційні проблеми: недостатня правова захищеність фермерів від бюрократичного тиску з боку державних органів і великих агропідприємств, складна процедура реєстрації фермерських господарств та оформлення дозвільної документації для новостворених суб'єктів підприємництва, брак власного стартового капіталу для започаткування діяльності, забезпеченням ресурсами та реалізацією продукції, що знижує ефективність господарювання, трудові питання, зокрема охорона праці та дотримання вимог трудового законодавства, недостатня матеріально-технічна база, що зумовлена обмеженим доступом до кредитів і слабкою державною підтримкою, низький рівень кооперації фермерів і відсутність дієвих галузевих об'єднань або асоціацій, здатних представляти їхні інтереси.

Фінансові проблеми: високі відсоткові ставки за банківськими кредитами, що робить їх малодоступними для фермерів, недосконалість податкової системи, яка спонукає до неформальних або бартерних операцій, порушення цінового паритету між промисловою та сільськогосподарською продукцією, а також між галузями рослинництва і тваринництва, дефіцит обігових коштів для закупівлі сировини, матеріалів та пально-мастильних ресурсів.

Інформаційні проблеми: недостатнє інформаційне забезпечення фермерів на регіональному рівні, відсутність доступу до актуальної інформації про зміни у податковому та господарському законодавстві, слабкий розвиток консультативної та дорадчої підтримки, що обмежує можливості малих підприємств в ухваленні ефективних управлінських рішень.

Законодавчі проблеми: недостатня законодавча підтримка малого підприємництва на місцевому рівні, низька ефективність реалізації державних програм розвитку аграрного підприємництва через бюрократичні перепони.

Малі аграрні підприємства відіграють ключову роль в економіці, забезпечуючи насиченість ринку продукцією, створюючи нові робочі місця, сприяючи зниженню безробіття та загальному зростанню добробуту населення, також вони є важливим елементом сільськогосподарського виробництва, створюють основу для споживання і збільшення національного багатства, а також можуть демонструвати вищу продуктивність праці порівняно з великими підприємствами.

1.2. Нормативно-правова база обліку, звітності, аналізу та оподаткування суб'єктів малого підприємництва в сільському господарстві.

Важливим питанням розвитку малих форм підприємницької діяльності в сфері сільського господарства є нормативно-правова база і найважливіша роль в даному питанні належить Конституції України, яка є основним законом держави, що визначає загальні засади економічної діяльності, включаючи умови функціонування малого підприємництва, у тому числі в сільському господарстві. Конституція не містить окремих статей, присвячених малим підприємствам, її положення закладають правові та економічні основи їх створення, діяльності та державної підтримки. [1]

Так є ряд статей Конституції України, які мають безпосереднє або опосередковане значення для регулювання діяльності малих підприємств в аграрному секторі, а саме в статті 42 Конституції України визначено наступне «Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом... Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом.»

Стаття 13 «Гарантії права власності» Конституції визначає, що земля, її надра, водні та інші природні ресурси є об'єктами права власності українського народу. Ця стаття є базовою основою для землекористування

малими сільськогосподарськими підприємствами, які реалізують своє право на оренду або власність земельних ділянок.

Стаття 41 Конституції України гарантує кожному право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї праці, що безпосередньо стосується фермерів і приватних сільгоспвиробників. Вона також забороняє протиправне позбавлення власності, що є важливою гарантією стабільності діяльності аграрних малих підприємств.

Стаття 14 Конституції України встановлює, що «Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.» Дане положення має особливе значення для малих сільськогосподарських підприємств, адже земля є головним засобом виробництва у їх діяльності. Право власності на землю гарантується державою і реалізується громадянами через фермерські господарства, приватні підприємства та кооперативи.

Земельний та Водний кодекси України відіграють важливу роль у правовому регулюванні діяльності суб'єктів малого підприємництва в сільському господарстві, забезпечуючи правові основи користування природними ресурсами – землею та водою.

Земельний кодекс України визначає порядок надання, використання та охорони земель сільськогосподарського призначення. Для малих підприємств він регулює питання землекористування, оренди, приватизації земельних ділянок, а також встановлює права й обов'язки власників і користувачів земель. Зокрема, ряд статей Кодексу гарантують малим аграрним підприємствам право на отримання земельних ділянок для ведення фермерського господарства, городництва чи садівництва, передбачають порядок оформлення прав власності та оренди. Також регламентується раціональне використання земель, їх охорона від виснаження та забруднення, що є важливою умовою сталого розвитку аграрного виробництва[5].

Водний кодекс України встановлює правові засади використання та охорони водних ресурсів, що мають стратегічне значення для сільського господарства. Він регулює порядок надання водних об'єктів у користування,

зокрема для зрошення, напування худоби чи рибництва, визначає права й обов'язки водокористувачів. Малі підприємства можуть отримувати спеціальні дозволи на водокористування, а також зобов'язані забезпечувати раціональне використання води та запобігати її забрудненню[6].

Важливим документом в регулюванні правових відносин був Господарський кодекс України який 28.08.2025 року втратив чинність відповідно до Закону № 4196-IX, що передбачив започаткував трирічний перехідний період до 28 серпня 2028 року. Відтепер відносини між суб'єктами господарювання регулюються Цивільним кодексом України та спеціальними законами. [2]

Положення Цивільного кодексу визначають основні принципи правового статусу підприємців, порядок укладання договорів, майнові та зобов'язальні відносини, що виникають у процесі господарської діяльності аграрних підприємств. Цивільний кодекс встановлює правоздатність і дієздатність фізичних та юридичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність у сфері сільського господарства (статті 25–91), що забезпечує правові гарантії для створення підприємств та інших форм малого бізнесу [3]

Податковий кодекс України відіграє ключову роль у регулюванні діяльності суб'єктів малого підприємництва в сільському господарстві, визначаючи правила оподаткування, систему податкових пільг, порядок ведення обліку та звітності, а також стимули для розвитку малого агробізнесу. Кодекс встановлює спеціальні режими оподаткування, які є сприятливими для малих сільськогосподарських підприємств. Найбільш поширеним серед них є спрощена система оподаткування, що передбачає сплату єдиного податку четвертої групи, який застосовується саме до сільськогосподарських товаровиробників. Вона дозволяє фермерським господарствам сплачувати податок залежно від площі сільськогосподарських угідь, а не від доходу, що суттєво спрощує податкове адміністрування. Також Податковий кодекс визначає особливості оподаткування прибутку, ПДВ, акцизного податку, податку на доходи фізичних осіб, що важливо для ведення бухгалтерського

обліку на малих агропідприємствах. Зокрема, малі господарства мають право на податкові пільги, пов'язані з реалізацією власної сільськогосподарської продукції, використанням земель сільськогосподарського призначення, а також інвестиціями у розвиток виробництва. Податковий кодекс також регулює питання обліку доходів і витрат, ведення звітності, податкового контролю та відповідальності за порушення [4]

З Податковим Кодексом в тісному зв'язку діє Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI [7], який регулює порядок сплати єдиного соціального внеску.

Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 р. № 1877-IV є одним із ключових нормативно-правових актів, що регулює діяльність суб'єктів малого підприємництва в аграрній сфері оскільки його положення спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку сільськогосподарського виробництва, забезпечення фінансової стабільності та конкурентоспроможності фермерських господарств, у тому числі малих підприємств. Основною метою Закону є забезпечення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції, незалежно від форми власності та розміру господарства. Для малих підприємств він має особливе значення, оскільки передбачає фінансові, кредитні, податкові та інші інструменти стимулювання їх розвитку [7].

Малі підприємства в сільському господарстві України функціонують у різних організаційно-правових формах, які визначаються відповідно до вимог чинного законодавства. Вибір форми господарювання залежить від масштабів діяльності, структури власності, кількості учасників та обраної системи оподаткування. Найбільш типовими основних організаційно-правовими формами малих підприємств у сільському господарстві є:

Фермерські господарства - форма підприємництва громадян, які створюють господарство для виробництва товарної сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації з метою отримання прибутку. Діяльність

фермерських господарств регулюється Законом України «Про фермерське господарство» [9].

Приватні (одноосібні) сільськогосподарські підприємства, засновані на приватній власності одного засновника. Їх діяльність регулюється Цивільним кодексом України. [3]

Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) — одна з найпоширеніших форм господарювання у сільському господарстві, регулюється Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Ця форма забезпечує можливість об'єднання капіталів кількох учасників, обмежує ризики учасників розміром їх внесків і є зручною для малого бізнесу.

Селянські (фермерські) обслуговуючі кооперативи — об'єднання сільськогосподарських виробників, що створюються з метою спільного використання техніки, закупівлі ресурсів, переробки або збуту продукції. Їх діяльність регламентується Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію»

Фізичні особи-підприємці- громадяни, які самостійно здійснюють господарську діяльність без створення юридичної особи використовують Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб- підприємців та громадських формувань»

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV є нормативно-правовим актом, що визначає порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності всіма суб'єктами господарювання, у тому числі малими підприємствами сільського господарства, оскільки його положення визначають єдині правила ведення обліку, узагальнення інформації про господарську діяльність та подання звітності для прийняття управлінських і фінансових рішень. [10].

Важливим питанням є трактування статусу малого підприємства, так п.2 стаття 2 Закону який визначає «.2. Для цілей цього Закону підприємства (крім

бюджетних установ) можуть належати до таких категорій підприємств - мікропідприємств, малих, середніх або великих підприємств.

Малими є підприємства, які не відповідають критеріям мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передуює звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв:

- балансова вартість активів - до 4 мільйонів євро включно;
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 8 мільйонів євро включно;
- середня кількість працівників - до 50 осіб включно» [10].

Основні положення Закону, які впливають на діяльність малих підприємств у сільському господарстві: визначення принципів ведення бухгалтерського обліку; можливість застосування спрощених форм бухгалтерського обліку і звітності; вимоги щодо складання та подання фінансової звітності. Так для малих підприємств передбачено скорочену форму фінансової звітності, що включає баланс та звіт про фінансові результати.

Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) встановлюють єдині правила ведення обліку та складання фінансової звітності для всіх суб'єктів господарювання, у тому числі для малих підприємств сільського господарства. через формуванні методологічної основи обліку

Основні аспекти впливу НП(С)БО на побудову обліку в малих підприємствах реалізується через впровадження спрощеного обліку для малих підприємств. Так згідно з НП(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», малі підприємства мають право складати скорочену фінансову звітність, яка включає лише Баланс (форма №1-м) та Звіт про фінансові результати (форма №2-м). Це зменшує обсяг облікової роботи та спрощує процес звітування. [12].

Також важливою складовою П(С)БО є відображення галузевої специфіки аграрного виробництва. Для малих підприємств сільського господарства важливе значення має НП(С)БО 30 «Біологічні активи», який регулює порядок

обліку тварин, рослин, посівів та іншої сільськогосподарської продукції. Це дозволяє правильно оцінювати результати виробничої діяльності та визначати фінансові результати.

Регламентация визнання доходів і витрат. П(С)БО 15 «Дохід» та П(С)БО 16 «Витрати» визначають правила формування фінансового результату діяльності підприємства, що малих аграрних підприємств це особливо важливо при плануванні прибутковості виробництва та аналізі ефективності діяльності. [11].

Особливу роль в регулюванні питань обліку відіграють Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку для суб'єктів малого підприємництва створюють практичну основу для ведення обліку в малих сільськогосподарських підприємствах, спрощують адміністрування, забезпечують відповідність фінансової інформації законодавчим вимогам, враховують галузеву специфіку та сприяють підвищенню ефективності та прозорості діяльності.

Найбільш суттєвими аспектами впливу методичних рекомендацій на облік у малих підприємствах сільського господарства є те що Методичні рекомендації дозволяють малим підприємствам вести спрощений бухгалтерський облік доходів і витрат та подавати скорочену фінансову звітність, що включає лише Баланс і Звіт про фінансові результати. Рекомендації надають покрокові методики відображення господарських операцій: придбання насіння, добрив, техніки, облік продажу продукції, амортизації основних засобів. Методичні рекомендації враховують особливості обліку біологічних активів, посівів, тварин та врожаю, що регламентується НП(С)БО 30 «Біологічні активи». Це дозволяє малим підприємствам коректно оцінювати продукцію та визначати фінансові результати діяльності. Методичні рекомендації дають вказівки щодо узгодження бухгалтерського та податкового обліку, що спрощує підготовку податкової звітності та дозволяє уникати помилок у сплаті податків, також завдяки спрощеним підходам і рекомендаціям щодо ведення документації,

малі підприємства можуть ефективно вести облік без найму великої кількості бухгалтерів, що знижує витрати на адміністративні потреби. [13].

Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку визначає порядок оформлення, реєстрації та зберігання первинних документів, які підтверджують господарські операції підприємства, для малих підприємств сільського господарства це має особливе значення, оскільки документальне оформлення є основою достовірного обліку, складання фінансової звітності та контролю з боку державних органів. [14].

Порядок подання фінансової звітності малим підприємством регулюється:

Постановою Кабінету Міністрів України № 419 від 28.02.2000 р. «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності» та Наказом Мінфіну України № 73 від 07.02.2013 р. «Про затвердження форм фінансової звітності малого підприємства».

Аналітична діяльність у малих підприємствах базується на державних статистичних формах звітності (форма №50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств»)

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ, ЗВІТНОСТІ ТА ОПОДАТКУВАННЯ У ФЕРМЕРСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ «КРИНИЦЯ»

2.1. Організаційно – економічна характеристика фермерського господарства

Фермерське господарство «Криниця» розташоване в с. Коржівка Немирівської територіальної громади Вінницької області знаходиться у центральній частині Вінницької області, на відстані 15 км від м. Немирів, та 55 км від міста Вінниця. Територія землекористування господарства характеризується сприятливими умовами для сільськогосподарського виробництва, зокрема для вирощування зернових та бобових культур. Наявність відповідної інфраструктури та доступ до ринків збуту можуть позитивно впливати на ефективність діяльності господарства.

Фермерське господарство «Криниця» було створене в 2003 році в результаті реформування колгоспу «Світанок» с. Коржівка, шляхом виділення окремого суб'єкта господарювання

Господарство «Криниця» с. Коржівка свою діяльність у відповідності із Земельними Кодексом України, статутом та чинним законодавством. Безпосередньо економічні, соціальні і правові основи діяльності фермерського господарства «Криниця» визначає Закон України «Про селянське (фермерське) господарство».

Фермерське господарство «Криниця» с. Коржівка – самостійне господарське формування, яке здійснює виробничу і комерційну діяльність на базі як власних, так і орендованих майна і землі з метою одержання прибутку.

Предметом діяльності фермерського господарства «Криниця» с. Коржівка є здійснення сільськогосподарського виробництва, виробничої, торгівельної, посередницької інвестиційної та інноваційної, фінансової та

іншої діяльності, виконання робіт та надання послуг, у відповідності із чинним законодавством.

Основним напрямком діяльності ФГ «Криниця» є вирощування зернових та бобових культур, а також насіння олійних культур. Допоміжні види діяльності включають післяурожайну обробку, роздрібну торгівлю продуктами харчування та напоями, а також надання послуг мобільного харчування, це свідчить про різноманітність виробничих та обслуговуючих напрямків, що можуть сприяти стабільності доходів підприємства.

Фермерське господарство «Криниця» відноситься до малих аграрних підприємств оскільки за 2024 рік обсяг активів становить 85541,3 тис. грн., обсяг чистого доходу становить 64775,7 тис. грн., обсяг землекористування 1520 га. , із яких 1250 га орендовані і 270 власні, чисельність працюючих 20 чоловік. На період весняно-польових робіт господарство залучає до 15 сезонних робітників.

Таблиця 2.1

Організаційно-функціональна структура фермерського господарства «Криниця» с. Коржівка

Елемент	Функції
Голова фермерського господарства	<ul style="list-style-type: none"> - представляє фермерське господарство перед органами державної влади, підприємствами, установами, організаціями та окремими громадянами відповідно до закону; - укладає від імені господарства угоди та вчиняє інші юридично значимі дії відповідно до законодавства України; - письмово доручати виконання своїх обов'язків одному з членів господарства або особі, яка працює за контрактом. - розпорядження майном фермерського господарства, право найму осіб, які працюють за трудовим договором, інші повноваження
Головний бухгалтер	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечує ведення бухгалтерського обліку; - організовує роботу бухгалтерії, контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій; - забезпечує складання фінансової звітності підприємства, - забезпечує перерахування податків та зборів, - проводить розрахунки із іншими кредиторами; здійснює контроль за веденням касових операцій, раціональним та ефективним використанням ресурсів; - бере участь у проведенні інвентаризації, роботи з нестачею та відшкодуванням втрат від нестачі, крадіжки і псування активів підприємства;

Продовження таблиці 2.1

Елемент	Функції
Виробничий відділ (основний підрозділ господарства, що забезпечує виконання польових робіт)	Головний агроном - відповідає за технологію вирощування культур, розробляє сівозміни, контролює виконання агротехнічних операцій. Підрозділи: - Бригади з рослинництва - виконують роботи з посіву, догляду, збору врожаю. - Механізаторська служба - трактористи-машиністи, комбайнери, оператори техніки. - Слюсарна та ремонтна майстерня - ремонт і обслуговування сільськогосподарської техніки. - Складське господарство (- облік і зберігання насіння, добрив, пального, запчастин)
Відділ технічного забезпечення та транспорту	Головний інженер - керує експлуатацією техніки, відповідає за справність машин і обладнання. Водії автотранспортних засобів - забезпечують перевезення продукції, матеріалів, персоналу. Майстер ПММ - контролює використання палива і мастильних матеріалів.
Відділ зберігання продукції	Завідувач току - організовує приймання, сушіння, очищення та зберігання зерна. Оператори зерносушарки, робітники токів - забезпечують технологічний процес після збирання врожаю
Адміністративно-господарський персонал	Секретар - веде документообіг, ділову кореспонденцію. Інспектор з кадрів - оформлює трудові відносини, веде таблиці, розраховує заробітну плату. Охорона - забезпечують збереження майна господарства. Прибиральниця, двірник - допоміжний персонал.

Організаційна структура ФГ «Криниця» є лінійно-функціональною, що забезпечує: ефективний розподіл управлінських функцій; раціональне використання трудових і матеріальних ресурсів; належний контроль за технологічними процесами; можливість оперативного прийняття рішень у виробничому процесі. організація обліку у фермерському господарстві з невеликою кількістю працівників та обмеженим обсягом господарських операцій має свої особливості.

У ФГ «Криниця» функції ведення бухгалтерського обліку виконує єдиний бухгалтер, який поєднує декілька напрямів облікової роботи. Облік у господарстві ведеться централізовано однією особою бухгалтером, який відповідає за всі етапи облікового процесу: оформлення первинних

документів; ведення реєстрів бухгалтерського обліку; складання фінансової та податкової звітності; подання звітів до контролюючих органів; взаємодія з банками, контрагентами, працівниками. Бухгалтер працює без окремого бухгалтерського відділу, і підпорядковується голові фермерського господарства.

Облік максимально наближений до реальних виробничих процесів. Усі фінансово-господарські документи зберігаються централізовано в бухгалтерії. Бухгалтер поєднує функції кадровика, касира, економіста

Розглянемо основні показники, що характеризують економічну діяльність фермерського господарства.

Таблиця 2.2

Основні показники розміру ФГ «Криниця»

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024 р. від 2022 р.	
				+, -	%
Площа с.-г. угідь, га	1503	1576	1520	17	101,1
Чисельність працюючих, чол	22	24	20	-2	90,9
Відпрацьовано всього, люд.-год	49280	56448	48160	-1120	97,7
Загальний фонд оплати праці, тис. грн.	35526,5	41636,2	36292,8	766,32	102,2
Необоротні активи, тис. грн	54112	51987	51102	-3010	94,4
Оборотні активи, тис. грн	22874	10134,5	34439,3	11565,3	150,6
Всього доходів, тис. грн	49351,1	55187,2	64775,7	15424,6	131,3
Всього понесених витрат, тис. грн	44625,3	45973,7	56192,6	11567,3	125,9
Чистий прибуток, тис. грн.	4725,8	9213,5	7863,1	3137,3	166,4

Дані таблиці 2.2 відображають динаміку розміру та основних економічних та виробничих показників фермерського господарства «Криниця» за 2022 р –2024 роки та дозволяють оцінити тенденції розвитку підприємства. Площа сільськогосподарських угідь у 2024 році становить 1520 га, що на 17 га., більше, ніж у 2022 році., що свідчить про стабільність земельного фонду господарства та незначне його розширення, що забезпечує збереження виробничого потенціалу.

Чисельність працівників зменшилася з 22 осіб у 2022 р. до 20 осіб у 2024 р., тобто на 2 особи. Кількість відпрацьованих людино-годин зменшилася на 1120 год., незважаючи на скорочення персоналу, зниження обсягів робочого часу є незначним, що свідчить про збереження стабільного рівня продуктивності праці.

Загальний фонд оплати праці зріс із 35 526,5 тис. грн у 2022 р. до 36 292,8 тис. грн у 2024 р., тобто на 766,3 тис. грн, зростання фонду оплати праці при зменшенні чисельності працівників свідчить про підвищення середньої заробітної плати, що є позитивною тенденцією соціального характеру.

Необоротні активи скоротилися на 3 010 тис. грн, що пов'язано з амортизацією основних засобів або відсутністю нових інвестицій у технічне переоснащення. Оборотні активи, навпаки, зросли на 11 565,3 тис. грн, що свідчить про збільшення обсягів матеріальних запасів, грошових коштів або дебіторської заборгованості., це демонструє переорієнтацію фінансових ресурсів у більш мобільні активи.

Доходи господарства за три роки зросли на 15 424,6 тис. грн, що є позитивним показником розширення ринку збуту або підвищення ефективності виробництва, в той же час витрати зросли на 11 567,3 тис. грн, однак темп їх зростання є нижчим за темп зростання доходів, що позитивно вплинуло на зростання чистого прибутку який зріс із 4 725,8 тис. грн у 2022 р. до 7 863,1 тис. грн у 2024 р., що на 3 137,3 тис. грн більше, це є свідченням зростання ефективності господарської діяльності ФГ «Криниця» та підвищення рентабельності виробництва.

Разом із у діяльності фермерського господарства «Криниця» спостерігається певне зниження обсягу необоротних активів, що потребує оновлення матеріально-технічної бази та певної модернізації основних засобів для подальшого підвищення продуктивності праці.

2.2. Організаційні та методичні аспекти обліку в діяльності фермерського господарства.

Метою організації бухгалтерського обліку в діяльності фермерського господарства «Криниця» с. Коржівка є створення ефективної системи обліку, яка відповідає напрямам діяльності підприємства та забезпечує необхідною інформацією як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів., оскільки без належно організованого обліку підприємство не може ефективно здійснювати господарську діяльність, контролювати ресурси та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

В Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» визначено «..Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку голова фермерського господарства самостійно визначає форму його організації, зокрема:

- введення до штату господарства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером;
- самостійне ведення обліку керівником господарства або уповноваженою особою;
- аутсорсинг бухгалтерських послуг, тобто передача ведення обліку сторонній фаховій організації» [10].

Фермерське господарство «Криниця» для ведення обліку та формування фінансової звітності затвердило в своєму штатному розписі одноосібну штатну посаду – головного бухгалтера. В господарстві «Криниця» застосовується спрощена форма бухгалтерського обліку, що відповідає його масштабам діяльності, кількості працівників та обсягам виробництва, та дає змогу оптимізувати витрати на ведення бухгалтерії та зосередитись на основній виробничій діяльності. Спрощена форма обліку базується на вимогах Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а також Методичних рекомендацій по застосуванні регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами.

Розглянемо більш детально основні елементи організації бухгалтерського обліку на фермерському господарстві «Криниця» як суб'єкті малого підприємства:

Початковим етапом бухгалтерського обліку у фермерському господарстві «Криниця», є суцільне документування всіх господарських операцій через складання матеріальних носіїв первинної інформації – первинних документів. Саме вони фіксують факти здійснення господарських операцій і складені на паперових носіях під час здійснення господарської операції. Первинні документи оформлюються за типовими формами, затвердженими Міністерством фінансів України, та відображають основні господарські операції

Первинні документи у фермерському господарстві «Криниця» с. Коржівка включають документи, що підтверджують право власності на землю, статут або декларацію про створення, паспорт та ППН засновників, а також документи, що фіксують господарські операції (наприклад, накладні, акти приймання-передачі, відомості про використання ресурсів тощо) - ці документи є основою для ведення бухгалтерського обліку та податкової звітності, і мають бути складені в момент або одразу після здійснення операції.

Основні типи первинних документів у діяльності фермерського господарства «Криниця»:

Документи про створення господарства: паспорт та ППН засновника та членів господарства, документи, що засвідчують право власності на земельну ділянку, протокол про створення фермерського господарства, статут.

Документи, що фіксують господарську діяльність: документи про закупівлю матеріалів та послуг: накладні на придбання палива, добрив, насіння, запчастин тощо, акти виконаних робіт; документи про реалізацію продукції: накладні на відвантаження продукції, акти приймання-передачі; документи про використання ресурсів: відомості про витрати пального, використання насіння, добрив, документи про оплату праці: відомості

нарахування та виплати заробітної плати (якщо є наймані працівники), документи про використання техніки: шляхові листи, акти списання пально-мастильних матеріалів.

Одним із головних питань в діяльності фермерського господарства «Криниця» є облік земельних ресурсів які складаються з: земельної ділянки, що належить на праві власності фермерському господарству як юридичній особі; земельних ділянок, що належать громадянам - членам фермерського господарства на праві приватної власності; земельної ділянки, що використовується фермерським господарством на умовах оренди.

Земля як об'єкт основних засобів обліковується в фермерському господарстві «Криниця» на субрахунку 101 «Земельні ділянки», при цьому облік може залежати від цілей придбання землі. Якщо земельна ділянка придбана для власного використання (виробництва, надання послуг, адміністративних цілей або будівництва): рахунок 101 «Земельні ділянки» - основні засоби, попередньо витрати накопичуються на рахунку 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів». Якщо земельна ділянка придбана для отримання доходу від оренди або з метою подальшого перепродажу: рахунок 100 «Інвестиційна нерухомість». Попередні витрати накопичуються на рахунку 152.

Всі витрати, пов'язані з придбанням земельної ділянки і доведенням її до стану, придатного для використання в фермерському господарстві «Криниця» включаються до первісної вартості землі. Це можуть бути нотаріальні послуги, винагорода продавця, плата за державну реєстрацію та інші супутні послуги.

Первісна вартість накопичується на рахунку 152 і після реєстрації права власності зараховується на рахунок основних засобів (101).

Земельна ділянка зараховується на баланс за первісною вартістю, яка складається з таких витрат: договірна вартість покупки (без непрямих податків), реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, податки (якщо вони не підлягають відшкодуванню підприємству, інші витрати,

необхідні для доведення земельної ділянки до стану, придатного для використання.

Документальне оформлення операцій із земельними ресурсами здійснюється на основі: Договору купівлі-продажу, Свідоцтва про право власності або витяг з Державного реєстру речових прав, Акт приймання-передачі земельної ділянки.

Наказу про введення об'єкта в експлуатацію.

Таблиця 2.3

Основні бухгалтерські записи ФГ «Криниця» при операціях із землею

Господарська операція	Дт	Кт
На етапі придбання земельної ділянки (накопичення витрат)	152	631
Зарахування земельної ділянки до складу основних засобів	101	152
Зарахування земельної ділянки до складу інвестиційної нерухомості:	100	152
Рекласифікація земельної ділянки з основних засобів до інвестиційної нерухомості	100	101
Рекласифікація земельної ділянки з інвестиційної нерухомості до основних засобів	101	100
Переведення земельної ділянки до необоротних активів, утримуваних для продажу	286	101

Раціональна організація обліку трудових ресурсів та нарахування заробітної плати є важливою складовою ефективного управління діяльністю фермерського господарства «Криниця». Облік працівників ведеться у особових картках (форма № П-2), де відображаються дані про прийняття, переведення, звільнення, кваліфікацію, трудовий стаж та умови праці. Факт відпрацювання часу фіксується у таблиці обліку робочого часу (форма № П 5), який є підставою для нарахування заробітної плати.. Облік використання робочого часу ведеться окремо за підрозділами (рослинництво, тваринництво), що дає змогу визначити ефективність праці та продуктивність кожного працівника.

Господарство «Криниця» застосовує змішану систему оплати праці - погодинну - для постійних працівників і відрядну - для тимчасових робітників). На підставі табелів, нарядів і відомостей складається розрахунково-платіжна відомість (форма № П-6), де відображаються суми нарахувань, утримань і виплат. Із заробітної плати працівників проводяться обов'язкові утримання відповідно до чинного законодавства: податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) - 18%; військовий збір - 5%.

Таблиця 2.4

Основні бухгалтерські записи ФГ «Криниця» при трудових відносинах

Господарська операція	Дт	Кт
Нарахована заробітна плата працівникам;	23 (91,92,94)	66
Утримано ПДФО та військовий збір	66	651
Нараховано ЄСВ	65	651
Виплачена заробітна плату працівникам.	66	31

Система обліку витрат і доходів у фермерському господарстві «Криниця» побудована з урахуванням особливостей сільськогосподарського виробництва, сезонності робіт та основного виду діяльності рослинництва. Метою обліку є визначення фактичної собівартості продукції, контроль за використанням ресурсів і оцінка фінансових результатів діяльності господарства.

Витрати у ФГ «Криниця» групуються за економічними елементами та статтями витрат, відповідно до вимог НП(С)БО 16 «Витрати».

Основними видами витрат які несе ФГ «Криниця»: матеріальні витрати (насілля, паливо, добрива, засоби захисту рослин.), витрати на оплату праці (заробітна плата постійних і сезонних працівників, премії), єдиний соціальний внесок, амортизація основних засобів, інші операційні витрати (послуги сторонніх організацій, витрати на ремонт, транспорт, електроенергію тощо), загальновиробничі витрати та ін.

Витрати накопичуються на рахунку 23 «Виробництво», а після завершення циклу виробництва розподіляються між видами продукції для визначення фактичної собівартості.

Доходи фермерського господарства «Криниця» формуються насамперед від реалізації сільськогосподарської продукції — зернових культур, насіння та іншої продукції власного виробництва.

Основними видами доходів є: дохід від реалізації рослинницької продукції (пшениця, ячмінь, кукурудза, соняшник); інші операційні доходи — реалізація відходів виробництва, оренда техніки, компенсації, державна підтримка (дотації).

Доходи відображаються відповідно до НП(С)БО 15 «Дохід» у момент переходу права власності на продукцію покупцю.

Таблиця 2.5

Основні бухгалтерські записи ФГ «Криниця» при понесенні витрат та формуванні доходів

Господарська операція	Дт	Кт
Нарахування витрат виробництва	23	20, 22, 66, 65, 63, 13
Оприбуткування готової продукції за фактичною собівартістю.	27	23
нараховано дохід від реалізації продукції	36	701
списано собівартість реалізованої продукції	901	23
списано дохід на фінансовий результат;	701	79
списано витрати на фінансовий результат.	79	901

Облік витрат і доходів у фермерському господарстві «Криниця» забезпечує контроль за ефективністю виробничих процесів, дає змогу оцінити прибутковість окремих видів продукції і формує достовірну інформацію для управлінських рішень.

Використання спрощеної форми обліку передбачає використання спеціалізованих відомостей

Таблиця 2.6

Назва відомості	Номери рахунків
Відомість 1-м	
Розділ I. Облік готівки і грошових документів	30, 33
Розділ II. Облік грошових коштів та їх еквівалентів	31
Відомість 2-м. Облік запасів	20,21,26
Відомість 3-м	
Розділ I. Облік розрахунків з дебіторами і кредиторами за податками й платежами, довгострокових зобов'язань і доходів майбутніх періодів	37, 55, 64, 68, 69
Розділ II. Облік розрахунків з оплати праці	66
Відомість 4-м	
Розділ I. Облік необоротних активів та амортизації (зносу)	10, 13
Розділ II. Облік капітальних і фінансових інвестицій та інших необоротних активів	14, 15, 16, 18, 35
Відомість 5-м	
Розділ I. Облік витрат	90, 96
Розділ II. Облік витрат на виробництво	23
Розділ III. Облік доходів і фінансових результатів	44, 70, 74, 79
Розділ IV. Облік власного капіталу, витрат майбутніх періодів, •забезпечень майбутніх витрат і платежів	39, 40, 47, 48

Узагальнення даних бухгалтерського обліку у фермерському господарстві «Криниця» здійснюється за допомогою автоматизованої системи BAS АГРО. Бухгалтерія - сучасного програмне рішення, призначене для автоматизації бухгалтерського та податкового обліку діяльності сільськогосподарських підприємств, включно з фермерськими господарствами. Програма розроблена на базі системи BAS Бухгалтерія з урахуванням специфіки аграрного сектору України, тому повністю відповідає вимогам законодавства і реальним потребам малих та середніх господарств.

Програма BAS АГРО. Бухгалтерія створена для ведення: бухгалтерського та податкового обліку, аналітичного обліку витрат, доходів і результатів діяльності в рослинництві, тваринництві та допоміжних виробництвах та саме головне формування повного пакету звітності фінансової, статистичної, податкової та управлінської.

№	Назва паю	Ділянка	Площа паю	Вартість паю	Нарахування паю	Сума кредиту паю	Сума податку паю	Учасники паю
1	Білий Вал Олександр	Оренда землі	37	1,000000	4,00	87 416,75	3 496,67	3 683,25
2	Дідан Рад Іванович	Оренда землі	32	1,000000	4,00	87 416,75	3 496,67	1 214,55
3	Степан Катерина Іванівна	Оренда землі	33	1,000000	4,00	87 416,75	3 496,67	2 385,61
4	Кутівська Ірина Іванівна	Оренда землі	31	0,500000	2,00	43 708,38	1 748,34	637,28
5	Степан Віктор Віктор	Оренда землі	35	1,000000	4,00	87 416,75	3 496,67	1 299,12
6	Степан Віктор Віктор	Оренда землі	34	1,000000	4,00	87 416,75	3 496,67	2 097,53
7	Панченко Олег Іванович	Оренда землі	36	0,500000	2,00	43 708,38	1 748,34	214,70
				6,000000		12 994,70	2 267,05	188,52

Мал. 2.1 Вікно програми BAS АГРО. Бухгалтерія

Основні можливості програми

Облік у рослинництві: ведення реєстру земельних ділянок (паї, поля, культури); планування і облік агротехнічних робіт (посів, внесення добрив, збирання врожаю); розподіл матеріальних і трудових витрат за культурами; облік урожайності, витрат на гектар, собівартості продукції.

Облік у тваринництві: облік поголів'я тварин, руху, продуктивності та приросту; нарахування витрат кормів, ветеринарних засобів, праці персоналу; розрахунок собівартості молока, м'яса, приплоду; облік реалізації та переміщення продукції тваринництва.

Облік витрат і доходів: формування собівартості продукції рослинництва і тваринництва; аналітичний облік прямих і загальновиробничих витрат; облік доходів від реалізації сільськогосподарської продукції; автоматичне визначення фінансового результату діяльності.

Облік праці та заробітної плати ведення обліку виконаних робіт, відпрацьованого часу; нарахування основної, додаткової зарплати та премій; автоматичний розрахунок податків і зборів (ЄСВ, ПДФО, ВЗ); формування звітності до ПФУ, ДПС, ФСС.

Податковий і фінансовий облік: підтримка єдиного податку 4 групи; автоматичне формування податкових декларацій; облік ПДВ, акцизів,

спецрежимів оподаткування; ведення касових і банківських операцій, основних засобів, запасів тощо.

Формування звітності: автоматичне створення фінансової, податкової, статистичної звітності

2.3 Звітність фермерського господарства

Фермерське господарство «Криниця» формує спрощену фінансову звітність – комплект у складі спрощеного балансу та звіту про фінансові результати для малих підприємств (1-м і 2-м) При формуванні даних форм бухгалтер використовує НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність». Обов'язковою умовою є щорічний перегляд критеріїв «мале підприємство» за ч. 2 ст. 2 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р.

Форма №1-м– Баланс (Звіт про фінансовий стан) відображає майновий і фінансовий стан фермерського господарства на кінець звітного періоду активи, зобов'язання та власний капітал. Призначення форми №1-м для фермерського господарства «Криниця»: показує вартість майна господарства (земля, техніка, запаси, тварини); відображає джерела фінансування діяльності — власні кошти чи позики; є базою для оцінки фінансової стабільності та ліквідності; використовується при аналізі платоспроможності і прийнятті управлінських рішень.

Форма №2-м - Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) - показує ефективність діяльності господарства - наскільки рентабельне виробництво; дозволяє аналізувати структуру витрат та визначати резерви економії; відображає динаміку прибутковості у різні роки; є основою для прийняття управлінських рішень і планування подальшої діяльності.

Фермерське господарство «Криниця» зареєстрована на загальній системі оподаткування (Платник ПДВ № 313652102142) Вибір даної форми оподаткування зумовлений наступними перевагами

- можливість відшкодування ПДВ;
- офіційний статус платника податку на прибуток
- можливість отримання державної підтримки, грантів, кредитів
- повна прозорість фінансових результаті
- облік ведеться відповідно до вимог законодавства та стандартів.

Разом з тим дана форма оподаткування має ряд недоліків:

- більший обсяг облікової роботи та звітності;
- необхідність детального ведення обліку ПДВ;
- більші адміністративні витрати на бухгалтерію або облікові програми;
- більше податкове навантаження, ніж на спрощеній системі (4 група ЄП).

За даною системою базою оподаткування фермерського господарств «Криниця» є чистий дохід. Відповідно, чим більші витрати, тим менший податок на прибуток. Якщо річний дохід підприємства становить менше 40 млн грн, декларацію на прибуток потрібно подавати раз на рік, інакше — щоквартально.

Фермерське господарство «Криниця» сплачує: ПДВ, податок на прибуток; ЄСВ ; військовий збір; податок на землю, місцеві податки.

Фермерське господарство «Криниця» формує наступну податкову звітність,

- Податкова декларація з податку на прибуток підприємства
- Податкова декларація з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки
- Податкова декларація з плати за землю (земельний податок та/або орендна плата за земельні ділянки державної або комунальної власності)
- Податкова декларація з рентної плати(додаток 5, спец водокористування)
- Податкова декларація з ПДВ;
- Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків-фізичних осіб

Необхідно відмітити, що згідно з пп. 252.1.4 і 252.1.5 Податкового кодексу України, фермерські господарства в тому числі і фермерське господарство «Криниця» незалежно від системи оподаткування звільнені від рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин. Відповідно ними й не подається декларація щодо даної ренти.

Враховуючи специфіку здійснюваних господарських операцій крім вищенаведених податкових звітів, фермерське господарство «Криниця» платниками податків, зборів та платежів:

- Екологічний податок, оскільки фермерське господарство «Криниця» має джерела забруднення (цех по переробці насіння соняшнику), – раз на квартал декларація з екологічного податку.

Транспортний податок, оскільки фермерське господарство «Криниця» має у власності 3 автомобілі вартістю понад 375 мінімальних зарплат і віком до 5 років, – раз на рік декларація з транспортного податку.

Також фермерське господарство «Криниця» формує статистичну звітність яка є обов'язковою до подання в Державний комітет статистики, яка є обов'язковою для всіх суб'єктів господарювання, тому цю звітність мають подавати як ФГ-юрособи, так і ФГ-ФОП. Специфічних звітів саме для ФГ не передбачено – усе визначається організаційно-правовою формою та галуззю діяльності. Основними формати які подає ФГ «Криниця» є Звіт із праці, Структурне обстеження підприємства (1-підприємництво), Звіт про витрати на виробництво продукції (робіт, послуг) сільського господарства, Звіт про реалізацію продукції сільського господарства (21-заг), Звіт про посівні площі сільськогосподарських культур (4-сг), Звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств (50-сг).

РОЗДІЛ 3.

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАПЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ У ФЕРМЕРСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ «КРИНИЦЯ»

3.1. Аналіз фінансово-економічної діяльності фермерського господарства та оцінка перспектив розвитку

Аналіз фінансово-економічної діяльності є невід'ємною частиною системи управління фермерським господарством, оскільки саме він забезпечує об'єктивну оцінку результатів роботи підприємства, ефективність використання ресурсів і визначення напрямів подальшого

Фінансово-економічний аналіз дозволяє:

- оцінити результати діяльності господарства - рівень прибутковості, рентабельності, платоспроможності, ліквідності;
- виявити резерви підвищення ефективності виробництва, зниження витрат, зростання продуктивності праці;
- встановити причини змін фінансових показників (зниження прибутку, зростання витрат, коливання доходів тощо);
- забезпечити керівництво достовірною інформацією для прийняття управлінських рішень;
- сприяти плануванню майбутньої діяльності, розробці стратегії розвитку, інвестиційних і виробничих програм.

Аналіз фінансово-економічної діяльності малого підприємства - фермерського господарства необхідно проводити за наступними напрямком:

1. Аналіз динаміки та структури активів
2. Аналіз динаміки та структури капіталу
3. Аналіз фінансових результатів
4. Аналіз ефективності діяльності.

Аналіз структури та динаміки активів є важливою складовою фінансово-економічного аналізу діяльності підприємства, у тому числі й фермерського

господарства, оскільки він дозволяє оцінити стан, склад і ефективність використання майна підприємства, а також визначити тенденції його розвитку.

Таблиця 3.1

Аналіз динаміки та структури майна ФГ «Криниця» в 2022-2024 р.

Актив	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення 2024 р. від 2022 р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
I. Необоротні активи								
Основні засоби:	52228,4	64,9	51987,1	83,7	51102,0	59,7	-1126,4	97,8
первісна вартість	57351,1	71,3	56307,2	90,6	55084,0	64,4	-2267,1	96,0
знос	5122,7	6,4	4320,1	7,0	3982,0	4,7	-1140,7	77,7
Усього за розд I	52228,8	64,9	51987,1	83,7	21102,0	24,7	-31126	40,4
II. Оборотні активи								
Запаси:	18121,3	22,5	10134,5	16,3	34439,3	40,3	16318,0	190,0
у тому числі готова продукція	10101,1	12,6	9526,0	15,3	15620,0	18,3	5518,9	154,6
Усього за розд II	28222,4	35,1	10134,5	16,3	34439,3	40,3	6216,9	122,0
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття								
Баланс	80451,2	100,0	62121,6	100,0	85541,3	100,0	5090,1	106,3

Дані таблиці свідчать про істотні зміни у структурі активів фермерського господарства «Криниця» протягом 2022–2024 років. Загальна вартість активів господарства за цей період збільшилася на 5090,1 тис. грн, або на 6,3%, що є позитивною тенденцією, оскільки свідчить про розширення ресурсного потенціалу підприємства.

У 2022 році структура активів фермерського господарства мала переважно інвестиційний характер, оскільки домінували необоротні активи. Проте у 2024 році спостерігається зміщення акценту в бік оборотних активів, що свідчить про зростання ділової активності підприємства, підвищення рівня мобільності капіталу та посилення можливостей для оперативного управління грошовими потоками.

Водночас зменшення необоротних активів при одночасному зростанні оборотних може сигналізувати про потребу в оновленні матеріально-технічної бази (техніки, будівель, устаткування), адже тривале скорочення вартості основних засобів може у перспективі знизити виробничий потенціал господарства.

Отже, за 2022–2024 роки у фермерському господарстві «Криниця» відбулися позитивні зміни у структурі активів. Загальна вартість активів зросла, що характеризує розвиток господарства. Підвищилася частка оборотних активів, що свідчить про покращення фінансової гнучкості та платоспроможності. Разом з тим, зниження частки необоротних активів потребує уваги з боку керівництва, оскільки надмірне скорочення інвестицій у основні засоби може в майбутньому призвести до зниження ефективності виробництва.

Таким чином, структура активів фермерського господарства «Криниця» в цілому є задовільною, але потребує посилення інвестиційної політики щодо оновлення основних засобів та підвищення ефективності використання ресурсів.

Проведене дослідження динаміки та структури капіталу фермерського господарства «Криниця» (таблиця 3.2) свідчать про зміни у структурі джерел формування активів фермерського господарства «Криниця», зокрема - про зміцнення власного капіталу та скорочення обсягів зобов'язань. Це вказує на підвищення фінансової стійкості підприємства та зменшення його залежності від позикових коштів.

Протягом аналізованого періоду власний капітал господарства зріс на 21 533,0 тис. грн, збільшившись із 41 469,3 тис. грн у 2022 році до 63 002,3 тис. грн у 2024 році. Питома вага власного капіталу у структурі балансу підвищилася з 51,5% до 73,7%, що є позитивним результатом, оскільки свідчить про зміцнення фінансової незалежності господарства, основним джерелом зростання власного капіталу стало збільшення нерозподіленого прибутку з 41 423,3 тис. грн у 2022 р. до 62 956,3 тис. грн у 2024 р., що означає,

що фермерське господарство ефективно веде господарську діяльність, формуючи значний прибуток, який не вилучається, а реінвестується в розвиток виробництва.

Таблиця 3.2

Аналіз динаміки та структури капіталу ФГ «Криниця» в 2022-2024 р.

Пасив	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення 2024 р. від 2022 р	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
I. Власний капітал								
Зареєстрований (пайовий) капітал	46,0	0,1	46,0	0,1	46,0	0,1	0,0	100,0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	41423,3	51,5	55093,0	88,7	62956,3	73,6	21533,0	152,0
Усього за розділом I	41469,3	51,5	55139,2	88,8	63002,3	73,7	21533,0	151,9
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення								
III. Поточні зобов'язання								
Короткострокові кредити банків	5000,0	6,2	5000,0	8,0	5000,0	5,8	0,0	100,0
Поточна кредиторська заборгованість за:								
товари, роботи, послуги	11396,0	14,2	1982,4	3,2	17539,0	20,5	6143,0	153,9
Усього за розділом III	38981,9	48,5	6982,4	11,2	22539,0	26,3	16442,9	57,8
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття								
Баланс	80451,2	100,0	62121,6	100,0	85541,3	100,0	5090,1	106,3

Довгострокові зобов'язання в фермерського господарства відсутні. Поточні зобов'язання у 2022 році становили 38 981,9 тис. грн, тоді як у 2024 році - 22 539,0 тис. грн, тобто зменшилися на 16 442,9 тис. грн, їх частка у балансі скоротилася з 48,5% до 26,3%, що свідчить про зменшення кредитного навантаження на підприємство та підвищення його платоспроможності. Короткострокові кредити банків залишалися стабільними

на рівні 5000,0 тис. грн протягом трьох років, що може свідчити про раціональне використання кредитних ресурсів та стали кредитну політику.

Водночас поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги зросла з 11 396,0 тис. грн до 17 539,0 тис. грн., зростання пов'язане із збільшенням обсягів господарської діяльності або розширенням закупівель матеріалів, пального, насіння та засобів захисту рослин.

У 2022 році структура пасивів характеризувалася приблизною рівновагою між власним капіталом і поточними зобов'язаннями (51,5% проти 48,5%), але в 2024 році частка власного капіталу суттєво переважає - 73,7%, тоді як зобов'язання зменшилися до 26,3%. Це свідчить про зміцнення фінансової стійкості господарства, зниження ризику неплатоспроможності та підвищення кредитоспроможності підприємства.

Фермерське господарство «Криниця» демонструє позитивну тенденцію до зростання власного капіталу, що є ознакою ефективного управління фінансами, висока частка власного капіталу (73,7%) свідчить про самофінансування діяльності та мінімальну залежність від зовнішніх кредиторів.

Зниження обсягів поточних зобов'язань підвищує фінансову стійкість і ліквідність підприємства. Разом з тим, зростання кредиторської заборгованості за товари потребує контролю, аби не допустити затримок розрахунків з постачальниками. Структура пасивів фермерського господарства «Криниця» за 2022–2024 роки є оптимальною, а динаміка показників — позитивною. Господарство має високий рівень фінансової незалежності, що створює міцну основу для подальшого розвитку та інвестиційної діяльності.

Дані таблиці 3.3 свідчать про позитивну динаміку фінансово-господарських показників фермерського господарства «Криниця», що характеризує його діяльність як стабільну та ефективну.

Таблиця 3.3

Аналіз фінансових результатів та показників ефективності господарської діяльності фермерського господарства «Криниця»

Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024 р. від 2022 р	
				тис. грн.	тис. грн.
Показники фінансових результатів					
Доходи - всього	49351,1	55187,2	64775,5	15424,4	131,3
Витрати - всього	44625,3	45973,7	56912,6	12287,3	127,5
Чистий прибуток	4725,8	9213,5	7863,1	3137,3	166,4
Показник ефективності господарювання					
Рентабельність активів, %	5,9	14,8	9,2	3,318048	156,5
Рентабельність капіталу, %	11,4	16,7	12,5	1,084755	109,5
Рентабельність діяльності, %	9,6	16,7	12,1	2,563127	126,8

Доходи господарства зросли з 49 351,1 тис. грн у 2022 році до 64 775,5 тис. грн у 2024 році, що становить приріст на 15 424,4 тис. грн або 31,3%, що свідчить про розширення масштабів виробництва та збільшення обсягів реалізації продукції, що є ознакою стабільного розвитку підприємства.

Витрати також зросли з 44 625,3 тис. грн у 2022 році до 56 912,6 тис. грн у 2024 році, однак темпи зростання витрат є нижчими, ніж темпи зростання доходів, що позитивно вплинуло на кінцеві фінансові результати, як наслідок чистий прибуток зріс із 4 725,8 тис. грн у 2022 році до 7 863,1 тис. грн у 2024 році, тобто на 3 137,3 тис. грн, або 66,4%., що свідчить про зростання ефективності виробничої діяльності та підвищення прибутковості господарства. Показник рентабельності мають стійку тенденцію до зростання, що вказує на підвищення економічної віддачі кожної гривні витрат і свідчить про ефективну організацію виробництва та реалізації продукції.

Тобто фермерське господарство «Криниця» має стійкі фінансові позиції та демонструє зростання прибутковості діяльності за рахунок ефективного використання ресурсів.

Таблиця 3.3

SWOT-аналіз господарської діяльності фермерського господарства
«Криниця»

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>Стабільне зростання фінансових показників - збільшення доходів, прибутку та рівня рентабельності.</p> <p>Наявність сучасної сільськогосподарської техніки та достатньої матеріально-технічної бази для виконання польових робіт.</p> <p>Кваліфіковані працівники та ефективна організація праці.</p> <p>Рациональне використання земельних ресурсів, що забезпечує високі врожаї.</p> <p>Прозора система бухгалтерського обліку та використання програмних продуктів</p> <p>Позитивна репутація на місцевому ринку та висока соціальна відповідальність</p>	<p>Залежність від сезонності виробництва, що впливає на рівномірність грошових потоків.</p> <p>Недостатній рівень цифровізації управління та автоматизації процесів у порівнянні з великими агропідприємствами.</p> <p>Висока частка ручної праці у деяких технологічних операціях.</p> <p>Обмежений доступ до кредитних ресурсів та державних дотацій.</p>
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<p>Отримання державної підтримки аграріїв (дотації, гранти, компенсації відсоткових ставок).</p> <p>Розширення асортименту продукції — вирощування нішевих або органічних культур.</p> <p>Впровадження сучасних IT-рішень для управління виробництвом, обліком і фінансами (BAS ERP, GPS-моніторинг, CRM).</p> <p>Співпраця з переробними підприємствами та експортерами для збільшення прибутковості.</p> <p>Залучення інвестицій для модернізації технічного парку або будівництва сховищ.</p> <p>Розвиток прямого збуту продукції (через фермерські ярмарки, онлайн-платформи).</p>	<p>Коливання цін на аграрну продукцію та паливно-мастильні матеріали.</p> <p>Несприятливі кліматичні умови, посухи що впливають на врожайність.</p> <p>Зростання собівартості продукції через інфляцію, підвищення вартості добрив та засоби захисту рослинг.</p> <p>Конкуренція з боку великих агрохолдингів (МХП), які мають більше фінансових і технічних можливостей.</p> <p>Загрози воєнного характеру, які впливають на логістику, експорт і цінову політику.</p>

Для фермерського господарства SWOT-аналіз є особливо важливим, оскільки: дозволяє забезпечити раціональне використання трудових, земельних і фінансових ресурсів; сприяє прийняттю обґрунтованих

управлінських рішень щодо напрямів розвитку та інвестицій; допомагає підвищити ефективність виробничої та фінансової діяльності; формує основу для розробки стратегії підвищення конкурентоспроможності господарства; забезпечує передбачення ризиків і завчасне реагування на зовнішні зміни.

Фермерське господарство «Криниця» має сильні позиції на ринку завдяки стабільному фінансовому розвитку, професіоналізму працівників і раціональному використанню ресурсів. Разом із тим, для подальшого підвищення конкурентоспроможності підприємству доцільно:

- розширювати ринки збуту,
- модернізація матеріально-технічної бази, зокрема оновлення сільськогосподарської техніки, впровадження автоматизованих систем управління виробництвом та обліком
- розширювати асортимент продукції через вирощування нішевих або органічних культур, використання інноваційних технологій вирощування культур і підвищення якості продукції.
- розвиток тваринницького напрямку та збільшення обсягів переробки власної продукції, що дозволить отримувати додану вартість і забезпечити стабільність доходів.
- організувати переробку вирощеної продукції.
- розширення співпраці з державними програмами підтримки аграрного сектору, залучення інвестиційних ресурсів та грантів для модернізації виробництва.

3.2. Напрями удосконалення податкової політики щодо малих підприємств

Розвиток малого підприємництва в тому числі і їх найбільш чисельної складової – фермерських господарств, попри його значення для економіки, стримується низкою специфічних проблем, характерних саме для цього сектору. Основними серед них є такі:

Недостатній доступ до фінансових ресурсів. Малі підприємства часто стикаються з труднощами у залученні кредитних коштів через відсутність кредитної історії, низьку вартість активів та неможливість надати заставу.

Високий рівень конкуренції. Переважна більшість суб'єктів господарювання в Україні - це представники малого бізнесу, що призводить до надмірної конкуренції на ринку.

Обмежені можливості виходу на ринки збуту. Малі підприємства мають менші шанси розширювати ринки реалізації продукції чи брати участь у державних закупівлях через недостатність інформації про потенційних клієнтів та партнерів, слабкий маркетинг і невеликі обсяги виробництва.

Технологічна відсталість та обмежений доступ до інновацій. Через фінансові обмеження та нестачу фахівців малі підприємства рідко впроваджують сучасні технології чи проводять власні наукові розробки.

Такі зазначені проблеми створюють нерівні умови порівняно з великими підприємствами, відповідно питання державне регулювання та підтримка малого бізнесу мають важливе значення.

Одним із варіантів створення ефективної системи підтримки малого підприємництва передбачає формування виваженої податкової політики. Основними завданнями держави в цьому напрямі є:

- чітке визначення об'єктів і суб'єктів податкового стимулювання;
- розроблення та впровадження дієвих податкових і фінансових інструментів, спрямованих на посилення конкурентоспроможності малого бізнесу та забезпечення його сталого розвитку.

Визначення напрямів підтримки малого бізнесу ускладнюється тим, що цей сектор є надзвичайно різномірним, його представники відрізняються не лише за фінансовими показниками (доходом, прибутком, чисельністю персоналу) чи організаційно-правовим статусом (ФОП, юридична особа, кооператив), а й за галуззю, стратегічними цілями, масштабами діяльності та ринковою орієнтацією. До суб'єктів малого підприємництва можна віднести такі типи підприємств:

1. Підприємства, що знаходяться на початковому етапі розвитку і мають на меті швидке зростання та вихід на ширші ринки. Для них статус малого бізнесу - тимчасовий етап на шляху до розширення.

2. Локально орієнтовані малі підприємства, діяльність яких спрямована на задоволення потреб місцевих споживачів. Такі суб'єкти часто не планують масштабування, але відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку територій, зокрема депресивних регіонів.

3. Інноваційні підприємства (*start-up*), що базують свій бізнес на впровадженні новітніх технологій. Вони мають значний потенціал, однак обмежені у фінансових та кадрових ресурсах.

4. Культурно-етнічні підприємства, діяльність яких спрямована переважно на збереження культурних традицій і народних промислів. Їх метою є не стільки отримання прибутку, скільки підтримка історичної спадщини, тому вони потребують особливого державного підходу.

5. Сімейні підприємства, що функціонують у різних галузях - від легкої та харчової промисловості до сфери послуг. Їхня відмінність полягає у спадковому характері ведення бізнесу та передачі його між поколіннями.

6. Фермерські господарства, які забезпечують продовольчу безпеку країни і є об'єктом посиленої державної підтримки.

7. Партнерства та кооперативи, що ведуть спільну підприємницьку діяльність на основі об'єднання ресурсів учасників.

Враховуючи різноманітність зазначених типів малого бізнесу, державна політика підтримки має бути диференційованою. Кожен вид підприємств потребує власного підходу та інструментарію податкового стимулювання.

Інноваційним компаніям необхідно забезпечити доступ до венчурного капіталу, створити інноваційну інфраструктуру та впроваджувати дослідницькі податкові стимули.

Фермерські господарства потребують цільових бюджетних дотацій і програм прямої підтримки, які є найбільш ефективними для цього типу малого бізнесу, але не завжди доцільними для інших його представників.

Таким чином, диференційований підхід до оподаткування та державної підтримки малого бізнесу дозволяє максимально ефективно враховувати особливості кожної групи підприємств і стимулювати їх розвиток у відповідних економічних умовах.

Практика міжнародного досвіду застосування податкових інструментів підтримки малого бізнесу показує, що залежно від цілей державної політики можна виокремити кілька основних груп таких механізмів.

1. Інструменти, що сприяють збільшенню внутрішніх фінансових ресурсів підприємств та активізації їх операційної діяльності. Основним засобом реалізації цього завдання є податкові пільги, серед яких можна виділити такі:

Зниження ставки податку на прибуток для суб'єктів малого бізнесу.

Пільгове оподаткування капіталізованого прибутку, тобто тієї частини доходу, яка спрямовується на розвиток підприємства чи збільшення його активів.

Запровадження податкових канікул, які дозволяють новоствореним підприємствам певний час (зазвичай кілька років після реєстрації) не сплачувати податок на прибуток, що сприяє накопиченню необхідного капіталу.

Надання податкового кредиту з відстрочкою сплати.

Використання спеціальних податкових механізмів, серед яких: застосування касового методу обліку ПДВ, спрощені правила визначення безнадійної заборгованості, податкові кредити на окремі види витрат (наприклад, на оплату Інтернет-послуг чи придбання реєстраторів розрахункових операцій), а також можливість перенесення збитків на наступні податкові періоди.

2. Фіскальні інструменти, спрямовані на зменшення податкового навантаження при інвестуванні, мають на меті стимулювання підприємців до оновлення основних засобів, розвитку виробництва та впровадження інновацій. До таких механізмів належать:

Створення інвестиційних резервів, що дозволяє підприємствам накопичувати частину прибутку без оподаткування для подальшого використання на розвиток бізнесу.

Пільгова ставка податку на прибуток для реінвестованих коштів.

Інвестиційний податковий кредит, який дозволяє зменшити розмір податку на визначений відсоток вартості придбаного обладнання чи нових технологій.

Одноразова або прискорена амортизація активів, що надає можливість малим підприємствам списати повну вартість нових основних засобів на витрати вже протягом одного року.

3. Інструменти підтримки інноваційної політики (пільгові кредитні канікули).

4. Фіскальні інструменти, спрямовані на стимулювання зайнятості, використовуються з метою підвищення рівня працевлаштування та зменшення витрат роботодавців на оплату праці.

Таким чином, зазначені податкові стимули дозволяють знизити фінансове навантаження на малий бізнес, заохочуючи його до створення нових робочих місць і підвищення рівня зайнятості населення.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідження питання обліку, звітності, аналізу та оподаткування суб'єктів малого підприємництва яке проведено на основі фермерського господарства «Криниця» дозволило сформуванати наступні висновки:

1. Малі підприємства відіграють надзвичайно важливу роль у розвитку економіки країни, оскільки є основою підприємницького сектору, забезпечуючи створення нових робочих місць, підвищення рівня зайнятості населення та формування середнього класу. Саме завдяки малим підприємствам формується ефективна конкуренція між суб'єктами господарювання, відбувається розвиток інновацій, підприємства гнучко реагують на потреби споживачів і швидко адаптують до змін ринкового середовища. Завдяки малим підприємствам наповнюється державний і місцеві бюджети податковими надходженнями та відбувається стимулювання зростання регіонів. Таким чином, розвиток малого бізнесу є важливою умовою стабільності, динамічності та сталого розвитку національної економіки.

2. Малі підприємства сільського господарства представлені в основному фермерськими господарствами зберігають стабільну частку у структурі національної економіки, їх роль у створенні робочих місць та формуванні ВВП аграрного сектору залишається вагомою, особливо для розвитку сільських територій. Проведений аналіз підтверджує вагомий потенціал і суттєвий внесок малих підприємств у розвиток сільського господарства України. Подальша державна підтримка та стимулювання розвитку цього сектору можуть стати запорукою підвищення ефективності аграрного виробництва, зміцнення продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських громад.

3. Нормативна база функціонування малих підприємств в Україні включає сукупність законів, підзаконних актів та нормативних документів, що регулюють їх діяльність. Основу становлять Конституція, Цивільний кодекс, які визначають правові засади підприємництва. Важливими також є Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього

підприємництва в Україні, Податковий кодекс України, що регламентує оподаткування, та Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Діяльність малих підприємств підтримується також державними і регіональними програмами розвитку підприємництва, що створюють сприятливі умови для їх функціонування та зростання.

4. Об'єкт дослідження - фермерське господарство «Криниця» є малим підприємством, яке спеціалізується на вирощуванні зернових та бобових культур, а також насіння олійних культур. Згідно з фінансовими показниками, підприємство демонструє поступове зростання доходів та активів, що свідчить про позитивну динаміку розвитку. Різноманітність виробничих напрямків та сприятливі географічні умови створюють передумови для подальшого успішного функціонування та розвитку господарства..

5. В ФГ «Криниця» застосовується спрощена форма бухгалтерського обліку, що відповідає його масштабам діяльності, кількості працівників та обсягам виробництва. Бухгалтерія забезпечує: ефективне ведення бухгалтерського обліку всіх видів діяльності; оперативний контроль витрат на гектар і по культурах; спрощення процесу нарахування зарплати та податків; формування достовірної фінансової звітності; підвищення прозорості та керованості фінансових потоків; можливість аналізу рентабельності виробництва та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. В обліковому процесі на фермерському господарстві використовується автоматизована система BAS АГРО. Бухгалтерія - ефективний інструмент для ведення повного бухгалтерського, податкового й управлінського обліку в аграрних підприємствах.

6. Проведений аналіз дозволив сформулювати висновок про фінансовий стан ФГ «Криниця» який загалом можна оцінити як стабільний із тенденцією до покращення. Господарство забезпечує прибуткову діяльність (в 2024 році отримано 7863,1 тис. грн прибутку), має достатній рівень власних оборотних коштів для покриття поточних зобов'язань та здійснення господарської діяльності. Спостерігається позитивна динаміка доходів і рентабельності, що

свідчить про ефективне використання ресурсів і зростання виробничого потенціалу. Разом з тим, потребує уваги оптимізація структури активів і зобов'язань, зокрема підвищення частки власного капіталу та покращення ліквідності. Загалом фінансовий стан господарства є достатньо надійним, що створює передумови для подальшого розвитку, розширення виробництва та підвищення конкурентоспроможності на аграрному ринку.

Висновки дозволили сформулювати основні напрямки вдосконалення податкових механізмів підтримки малого підприємництва в Україні

1. Скорочення податкових бар'єрів при переході підприємств до іншої організаційно-правової форми діяльності, що сприятиме гнучкості ведення бізнесу та адаптації підприємств до ринкових умов.

2. Стимулювання технологічного оновлення малого бізнесу.

3. Запровадження податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності. Максимально ефективним буде запровадження для суб'єктів малого бізнесу інноваційного податкового кредиту із ставкою 20 % і з можливістю компенсації витрат на інноваційні проекти готівкою

4. Запровадження стимулів для створення в малому бізнесі висококваліфікованих робочих місць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) Редакція від 21.02.2019, підстава - 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Земельний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27) Редакція від 17.10.2019, підстава 132-IX . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
6. Водний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 628, ст.87) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
8. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 р. № 1877-IV. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
9. Закон України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 р. № 973-IV. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
10. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
11. Постанова КМУ № 419 від 28.02.2000 р. «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності».

12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність суб'єктів малого підприємництва». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-12>
13. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку для суб'єктів малого підприємництва: Наказ Міністерства України № 720 від 19.04.2001 р
14. Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах від 02.07.2001 р. № 189 . URL www.dtkk.com.ua.
15. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства України № 88 від 24.05.1995 р.
16. Наказ Міністерства України «Про затвердження форм фінансової звітності малого підприємства» від № 73 від 07.02.2013 р.
17. Андрущенко В.Л. Податкові важелі та стимули розвитку господарських систем (теоретичні засади та практика використання) Ірпінь : Нац. ун-т держ. податкової служби України, 2006. 210 с.
18. Апостолюк, О. Ю. Напрями вдосконалення оподаткування малого підприємництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. №7. С. 93–97.
19. Бабіч В.В., Сагова С.В. Фінансовий облік (облік активів): Навч. Посіб. К.: КНЕУ, 2006 282 с.
20. Бечко П.К., Бурик А.Ф., Бутило І.А., Геркія О.М. Організація і функціонування фермерських господарств. К.: Нічлава, 1999. 179 с.
21. Білоус Г.І. Розвиток малого підприємництва в Україні. *Економіка України*. 2008. № 2. С. 34-36.
22. Бухгалтерський фінансовий облік в Україні: навч. посіб. для студент. вищ. навч. закл. / В.М. Добровський (Бондар М.І., Свідерський Є.І. [та інші]); за ред. В.М. Добровського К. А.С.К., 2009. – 976 с.
23. Буй Т.Г. Податкове стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. № 9. С- 81- 89

24. Бутенко Д.С., Довгопола Ю.С. Шляхи розвитку підприємницької діяльності в Україні. *Young Scientist*. 2016. № 12 (39). С. 682–685.
25. Борейко В.І. Роль малого бізнесу в розвитку аграрного комплексу України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 28. С. 4–8.
26. Ватуля І. Д., Гладка Л.О. В 21 Організація обліку у фермерських господарствах: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2009. –312 с.
27. Верига Ю.А. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Київ : Центр навчальної і практичної літератури, 2019. 520 с
28. Григоренко В.О. Удосконалення спрощеної системи оподаткування в контексті формування фінансового потенціалу території. *Ефективна економіка*. 2013. № 1. URL <http://www.economy.nayka.com.ua>
29. Гудзь Н.В. Бухгалтерський облік: навчальний посібник 2-е вид., перероб. і доп. К.: «Центр учбової літератури», 2019. 424 с. 4
30. Дема Д.І. Спрощена система оподаткування: реалії та перспективи в Україні. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 1 С. 146–149
31. Жидеєва Л. І. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством (організацією, установою) : навч. посіб; Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь : УДФСУ, 2020. 178 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 64). URL : http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/51111/1/4711_IR.pdf
32. Жужа М.К. Принципові ознаки малого підприємництва як суб'єкта оподаткування *Європейські перспективи*. 2015. Вип. 5. С. 32–38.
33. Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. Облік і оподаткування господарських процесів: навч. пос. Тернопіль : КРОК, 2020. 306 с.
34. Здирко, Н., & Іщенко, Я. (2023). Організаційні основи побудови системи обліку витрат виробництва фермерських господарств. *Економіка та суспільство*, (50). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-86>

35. Михайлов М.Г., Полятикіна Л.І., Славкова О.П., Організація бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу. Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.
36. Ногінова Н. Оподаткування малого підприємництва в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. № 24.1. С. 259–263.
37. Орлов В.О. Вплив спрощеної системи оподаткування на подальший розвиток малого бізнесу *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 3. С. 78–81.
38. Подолянчук О. А., Коваль Н. І., Гудзенко Н. М. Облік в фермерських господарствах : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2019. 374 с
39. Плиса В.Й., Плиса З.П. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Київ : Каравела, 2019. 560 с.
40. Починок Н.В., Гудзь Н.В., Денчук П.Н., Романів Р.В. Фінансовий облік: збірник задач і тестів: навчальний посібник/ Під заг.ред. Р.В.Романіва. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 200 с.
41. Сидорук І.С. Аналіз стану та проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. *Підприємництво та інновації*. 2021. № 18. С. 67–72
42. Радченко О.Д. Фінансовий потенціал сталого розвитку аграрного сектору. *Економіка А К*. 2019. № 1 С. 27-29.
43. Ребрик Ю.С., Павлюченко М.А. Діагностування фінансового потенціалу підприємства на основі застосування оптимізаційної моделі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. С. 378-375.
44. Россоха В.В. Теоретико-методичні засади формування, розвитку та оцінювання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства. Київ : ННЦ ІАЕ, 2015. 94 с.
45. Руда Р.В. Збалансована система оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2013. № 4. С. 170 – 175.

46. Соломіна Г.В. Забезпечення фінансово – економічної безпеки підприємництва: навч. посіб. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. 234 с.

47. Стецюк П.А., Корнійчук Г.В. Теоретичні та практичні аспекти організації планування фінансового потенціалу підприємств. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2017. № 4 (22). С.12-18.

48. Ткачук О. М., Турчак В. В. Управління розвитком підприємництва в Україні. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2015. №1(99). С.54-64.

49. Федун І. Л., Стецько М. В. Державне регулювання розвитку малого підприємництва в аграрній сфері. *Економіка та суспільство* . No 48.

DOI:

<https://doi.org/10.32782/2524-0072/20253-48-6>

50. Офіційний сайт Державного комітету статистики України . URL : www.ukrstat.gov.ua.

ДОДАТКИ